

PROSTOROVÁ DIFERENCIACE VÝSLEDKŮ ZEMĚPISNÉ OLYMPIÁDY JAKO SOUTĚŽE PRO ŽÁKY NADANÉ V GEOGRAFII

SPATIAL DIFFERENTIATION OF THE RESULTS OF THE GEOGRAPHY OLYMPIAD AS A COMPETITION FOR STUDENTS GIFTED IN GEOGRAPHY

Petr Trahorsch¹, Hana Svobodová²

¹ Katedra geografie, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem

² Katedra geografie, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Cílem příspěvku je analyzovat výsledky okresního kola Zeměpisné olympiády Česko jako soutěže pro žáky nadané v zeměpise se zaměřením na prostorovou diferenciaci úspěšnosti řešení úloh soutěže. K naplnění cíle byla využita popisná a inferenční statistika celkem 12 035 výsledků soutěžících v letech 2021 a 2022. Výsledky ukázaly, že ač existuje prostorová diferenciací mezi kraji Česka, ve vnitrokrájském srovnání se statisticky významné rozdíly mezi okresy objevují sporadicky.

Klíčová slova: *geografická soutěž; Zeměpisná olympiáda; nadaný žák; kvantitativní analýza*

Abstract

The aim of the contribution is to analyse the results of the district round of the competition for pupils gifted in geography from 2021 and 2022 with a focus on the spatial differentiation of the success in solving tasks. To fulfil the aim, descriptive and inferential statistics of a total of 12,035 results of competitors in the monitored years were used. The results showed that although there is spatial differentiation between the regions of the Czechia, statistically significant differences between districts appear sporadically in intra-regional comparisons.

Keywords: *geographical competition; Geography Olympiad; gifted student; quantitative analysis*

1 ÚVOD

Práce s nadanými žáky je v českém školním systému omezována mj. na účast na oborových soutěžích (ČŠI, 2016). Mezi tyto soutěže patří i Zeměpisná olympiáda, která je organizátory prezentována jako soutěž pro žáky nadané v zeměpise. Cílem příspěvku je analyzovat prostorovou diferenciaci výsledků této soutěže.

2 TEORIE

Koncept nadaného žáka v geografii není v odborném diskurzu jednoznačně ukotven. V rámci multidimenzionálního přístupu (např. Gardner, 1999) se nadání v tomto oboru projevuje v několika oblastech, např. v oblasti prostorové (manipulace s fenomény v geoprostoru), logicko-matematické (deduktivní a indukativní myšlení, početní operace) a přírodní (vnímání vztahu přírody a společnosti) – (Ferretti, 2005; Kučerová et al., 2012). Dnes však identifikace nadání nevychází z normativních kritérií, ale je založena spíše na celkovém sociálním kontextu nadaného žáka s přihlédnutím k jeho interakci s prostředím (Lo et al., 2019).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Analýza výsledků se zaměřila na komparaci celkové úspěšnosti řešitelů Zeměpisné olympiády v okresním kole v letech 2021 (4 862 soutěžících) a 2022 (7 173 soutěžících) v administrativních jednotkách Česka (okresy, kraje). Tyto roky se konala okresní kola on-line, což umožnilo relativně rychlý sběr prostorově vázaných informací o potenciálně nadaných žácích. Zeměpisná olympiáda se skládá ze tří částí (didaktický test, práce s atlasem, praktická část), přičemž účastnit se jí mohou žáci od 6. třídy (nebo odpovídajícího ročníku gymnázií) do 4. ročníku střední školy. Analýza výsledků pro účely tohoto příspěvku proběhla na deskriptivní a inferenční úrovni statistiky (Cohen et al., 2007).

4 VÝSLEDKY

Z výsledků vyplynulo, že nejvyšší úspěšnosti v této soutěži dosahují soutěžící z Prahy, Pardubického a Královéhradeckého kraje, naopak nejnižší úspěšnosti žáci z Ústeckého, Karlovarského a Olomouckého kraje. Od tohoto obecného schématu se však odchylují soutěžící ze středních škol. Ač v obou letech byly prokázány statisticky významné rozdíly v úspěšnosti v rámci celého Česka mezi

kraji, ve vnitrokrajském srovnání (rozdíly v rámci kraje, tj. mezi okresy) se statisticky významné rozdíly projevují minimálně. Prakticky žádná prostorová diferenciací výsledků neexistuje mezi okresy v Ústeckém, Karlovarském, Libereckém, Královéhradeckém a Moravskoslezském kraji. Naopak relativně vysoká míra prostorové diferenciací úspěšnosti byla identifikována v Plzeňském a Pardubickém kraji.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Z výsledků vyplývá, že nelze stereotypizovaně hovořit o tom, že by docházelo k významné prostorové diferenciací výsledků napříč celým Českem nebo napříč všemi kraji Česka. Vysoké úspěšnosti dosahují žáci v krajích, které se vyznačují velmi dobrými výsledky vzdělávacího systému (Zatloukal, 2022), ale průměrnými socio-ekonomickými charakteristikami (výjimku tvoří Praha).

Interpretace výsledků naráží na určité limity, které se týkají především plně nekonceptualizovaného nadaného žáka v geografii, čímž se ztěžuje zobecnitelnost výsledků. Dále je nutné upozornit, že soutěže se neúčastní všechny školy Česka, čímž může klesat reprezentativnost výsledků.

6 LITERATURA

- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research methods in education*. Routledge.
- ČŠI (2016). *Tematická zpráva – Vzdělávání nadaných, talentovaných a mimořádně nadaných dětí a žáků*. ČŠI.
- Ferretti, J. (2005). Challenging gifted geographers. *Teaching Geography*, 30(2), 82–85.
- Gardner, H. (1999). *Intelligence reframed: Multiple intelligences for the 21st century*. Basic Books.
- Kučerová, S. R., Řezníčková, D., & Růžicková, Z. (2012). Jak se pozná nadaný žák (v geografii). *Geografické rozhledy*, 22(2), 17–19.
- Lo, C.O., Porath, M., Yu, H., Chen, C., Tsai, K., & Wu, I. (2019). Giftedness in the making: A transactional perspective. *Gifted Child Quarterly*, 63(3), 172–184. <https://doi.org/10.1177/0016986218812474>
- Zatloukal, T. (Ed.) (2022). *Kvalita a efektivita vzdělávání a vzdělávací soustavy ve školním roce 2021/2022*. ČŠI.